

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ НОВІТНІХ МІЖНАРОДНИХ ТА МІЖДЕРЖАВНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

УДК 341.3

Постановка проблеми. Розвиток міжнародних відносин зумовлюють нову інтерпретацію окремих категорій та понять у міжнародному праві. Проте, не дивлячись на такі зміни, фундаментальною ціллю функціонування міжнародного права є забезпечення миру на усіх континентах, економічного розвитку держав та стабільного міжнародного співробітництва. Навіть найскладніші процеси у міждержавних відносинах повинні досягатись завдяки врегулюванню згідно принципів міжнародного права, порушення яких однією з держав може стати причиною дестабілізації міжнародних відносин. Вчасне звернення до механізмів врегулювання міждержавних конфліктів на основі норм міжнародного права є запорукою подальшого розвитку нашої цивілізації, а будь-яке спекулювання такими нормами може неминуче призвести до деградації держав та порушення прав їх громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Порівняно незначна кількість досліджень була зосереджена на вивченні цієї проблематики. Зокрема, проблематику військових збройних конфліктів в цілому та російсько-українського збройного конфлікту зокрема на базі норм міжнародного права досліджували такі науковці, як Вонсович О. С., Гай-Нижник П. П., Горбулін В. П., Загребельний О. В., Євтушенко І. В., Кононенко С. В., Перепелиця Г. М., Сидорук Т. В., Чупрій Л. В. та інші.

Проте генеза, перебіг та шляхи вирішення зазначеного конфлікту потребують окремого комплексного наукового дослідження.

Постановка завдання. Враховуючи зазначене, метою наукової статті є основні наукові підходи до вирішення збройних конфліктів у цілому та російсько-українського збройного конфлікту (російсько-української війни) зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історично склалися так, що під впливом світових війн, основа увага дослідників була зосереджена на класичних збройних конфліктах між державами, а з точки зору міжнародного публічного права, внутрішні збройні конфлікти, тривалий час, вважалися «радіше аберацією чи винятком із правил» [1].

Для пошуку місця феномену внутрішнього збройного конфлікту (його регламентації та регулювання), професор права Університету Філіппін Рауль Пангалаган пропонує проаналізувати три існуючі пересічні правові режими при спробі вирішення цієї проблеми:

1) перший – полягає у забороні застосування сили і втручання у внутрішню компетенцію будь-якої держави (пп. 4, 7 ст. 2 Статуту ООН), що фактично, відносить внутрішній збройний конфлікт – виключно до питання суверенної держави, його вирішення «без міжнародного втручання»;

2) другий – у застосуванні міжнародного гуманітарного права;

3) третій – у міжнародному праві прав людини, що в порівнянні з міжнародним гуманітарним правом, зосереджує свою увагу на особистості, а не на спільноті або групі людей) [1].

У зв'язку з цим, виникає декілька складних питань. Наприклад, з якого моменту збройний конфлікт в середині держави є виключною справою суверенної держави, а з якої – становить інтерес та/або загрозу міжнародному співтовариству?

Так, необхідно зазначити, що тривалий час, увага про внутрішні збройні конфлікти була обмежена. Як правило, вони розглядалися виключно як внутрішня справа держав, і будь-який інтерес до них з боку інших суб'єктів міжнародного права сприймався, як неприпустиме втручання або інтервенція. Проте, з розвитком міжнародного гуманітарного права, даний підхід змінився, і наразі, воно оперує такими двома категоріями як міжнародний збройний конфлікт та збройний конфлікт неміжнародного характеру.

Разом із розвитком доктрини та практики в сфері «відносин війни та миру», все частіше почало виникати питання, а чи має

все ще сенс проведення відмінності між двома типами конфліктів?

Деякі автори відзначають, що відмінність між цими двома видами збройних конфліктів є «справді штучною», «довільною», «небажаною» і такою, що «важко виправдати» та що вона «зводить нанівець гуманітарну мету права війни в більшості випадків, коли в цей час має місце війна» [2, с. 52].

Така позиція обґрунтовується тенденцією до зменшення значення відмінності між правом, яке застосовується до міжнародних та внутрішніх збройних конфліктів. Доказами конвергенції цих двох типів збройних конфліктів слугують міжнародні угоди з регулювання питання про озброєння і роззброєння. Більш того, відзначається мінливий характер збройних конфліктів, що призводить до поступового усунення відмінності між ними. Однак, не дивлячись на всі ці аргументи, в даний час ця відмінність залишається [2, с. 53].

Відтак, загальновідомою є типологізація збройних конфліктів на міжнародні та збройні конфлікти неміжнародного характеру, тобто, умовно кажучи, «зовнішні» та «внутрішні» конфлікти. Ці поняття юридично відображаються в Женевських конвенціях 1949 р. та в Додаткових протоколах. В той же час, наявність певних труднощів з правовою кваліфікацією є загальною проблемою по відношенню як до міжнародних, так і щодо внутрішніх конфліктів. Це твердження підтверджується і доктриною, і практикою. Якщо розмежування на зовнішні та внутрішні конфлікти в теорії ще можна назвати «умовно-врегульованим», то з детальною класифікацією саме внутрішніх збройних конфліктів виникають певні складнощі [3, с. 48].

Хоча мета міжнародного гуманітарного права полягає в тому, щоб обмежити наслідки збройного конфлікту, воно не включає повного визначення тих ситуацій, які потрапляють в його матеріальну сферу застосування. Дійсно, відповідні конвенції згадують різні типи збройних конфліктів і, отже, дають можливість розглядати правові обриси цього багатогранного поняття, однак ці інструменти не пропонують критерії, які допомогли б досить точно дати однозначне визначення змісту цих категорій.

Проте деяка ясність тут необхідна, адже в залежності від того, як визначається ситуація з правової точки зору, в різних випадках будуть застосовуватися різні норми [4, с. 91-92].

Реальність сьогодення показує, що передбачений міжнародним гуманітарним правом поділ збройних конфліктів на міжнародні збройні конфлікти та збройні конфлікти неміжнародного характеру, на жаль, не відображає того, що відбувається фактично [5, с. 61].

Реальність збройних конфліктів насправді складніша, ніж модель, описана в міжнародному гуманітарному праві – до такої міри, що сьогодні ставиться під сумнів адекватність цих правових категорій. Слід зазначити, що подібна ідея жваво обговорювалась в рамках авторського курсу лекцій «Сучасне право озброєних конфліктів» професора Джеймса Армстеда, що проходив з 15 вересня по 30 жовтня 2016 року в межах реалізації проекту «Школа американського права» в Національному університеті «Одеська юридична академія» [6].

Все це свідчить про неможливість більше залишатися в рамках правової дихотомії, пропонованої Женевськими конвенціями про захист цивільного населення під час війни (1949 р.), адже з моменту їх прийняття характер збройних конфліктів зазнав значних змін. У зв'язку з цим, в доктрині міжнародного права стали виділяти такі відносно нові види збройних конфліктів, як «транскордонні», «асиметричні», «змішані», «інтернаціоналізовані» та ін. [7, с. 125].

Слід зазначити, що наразі, найбільших розбіжностей викликає кваліфікація таких ситуацій як: контроль над територією без військової присутності; іноземне втручання в неміжнародний збройний конфлікт, яке має дві форми:

1) коли одна або кілька третіх країн починають брати участь в неміжнародному збройному конфлікті, підтримуючи одну зі сторін у конфлікті;

2) коли багатонаціональні сили починають брати участь в неміжнародному збройному конфлікті в ході миротворчої операції; і неміжнародний збройний конфлікт на території декількох держав.

Свою специфіку мають шляхи вирішення російсько-української війни як сучасного збройного конфлікту. У цьому контексті особливе місце займають радикальні міжнародно-правові шляхи вирішення збройних конфліктів (включаючи сучасну російсько-українську війну). При цьому, виправдався прогноз щодо сценарію радикального характеру у стилі «тотальна війна», яка розпочалась 24.02.2022 року.

Як зазначає С. В. Кононенко, тотальність є загальною та всеосяжною змобілізованістю громадянського суспільства і держави для воєнної перемоги. Тотальна війна є винятково оборонною війною за виживання. Тотальна війна потребує: постійної готовності; мобілізації та об'єднання навколо військових цілей всіх елементів суспільного життя (політичного, економічного, технологічного, культурного); консолідуючої пропаганди; одноосібного та відповідального управління; максимально можливої економічної самодостатності [8, с. 60].

Сценарій «тотальної війни» був реалізований після прийняття керівництвом росії рішення про початок відкритої воєнної агресії під назвою «спецоперація».

На думку О. Резнікова та С. Дрьомова, в Україні реалізація сценарію «відтинання» полягає в зміні територіального устрою країни, що може бути досягнуто наведеними нижче способами [9, с. 9]:

1. Проведення всеукраїнського референдуму. Варто зазначити, що в разі «відтинання» тимчасово непідконтрольних територій ратифікаційний референдум набуває ознак конституційного, оскільки у ст. 133 Конституції України наведено вичерпний перелік адміністративно-територіальних одиниць, які входять до складу України. Тому утворення нової адміністративно-територіальної одиниці, її виведення зі складу України потребує внесення відповідних змін до вказаної конституційної норми.

2. Зміна меж окупованих областей. Цілком очевидним є те, що зміна території України має бути пов'язана з ліквідацією чи зміною меж відповідних областей, окупованих рашистами. З огляду на це, рашистами фанатично розглядається декілька варіантів розв'язання цієї проблеми:

А) ліквідація статусу Донецької та Луганської областей за рахунок відтинання територій та надання їм особливого правового статусу (у частині подальшої підтримки ДНР та ЛНР к псевдодержавних утворень);

Б) ліквідація статусу окупованих областей України шляхом їх подальшого об'єднання в окреме квазідержавне утворення, включивши до їх структури Донецьку, Луганську, Запорізьку, Херсонську та Харківську область та сформувавши із них так звану «новоросію»;

В) приєднання на засадах «псевдореферендуму» окупованих територій Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської та Харківської областей до складу росії.

У сучасній науці також виділяють дуже непопулярні способи вирішення міжнародних конфліктів, зокрема, конформістські та помірковані способи. Одним з таких варіантів є вкрай невігідний сценарій «сателітності». Сценарій «сателітності» передбачає пошук способів сепаратного миру з росією на вигідних для неї умовах, нехтування інтересів західних партнерів, визнання псевдодержавних утворень, відмова від повернення Криму [10, с. 69].

Наступний неприпустимий сценарій – це «заморожування війни». Він полягає в «заморожуванні» російсько-української війни за зразком Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії. В такому рішенні зацікавлена росія і найбільш конформістські та проросійські шари європейського суспільства В. П. Горбулін, О. С. Власюк та Е. М. Лібанова визначають таку послідовність подій даного сценарію [10, с. 257]:

Як зазначає П. П. Гай-Нижник, з числа зазначених вище сценаріїв перший розглядає розв'язання проблеми воєнним шляхом і, по суті, відводить домінуючу роль військовим діям та Збройним Силам України. Інші сценарії розвитку українсько-російських відносин за своєю сутністю є сценаріями неефективного врегулювання конфлікту [11, с. 14].

Висновки. Таким чином, ключовою формою вирішення російсько-української війни є радикальний (військовий) спосіб, який передбачає звільнення усіх окупованих територій України з подальшим підписанням відповідного мирного договору між

Україною та росією за посередництвом відповідних міжнародних організацій та інших суб'єктів міжнародного права.

1. Pangalangan C. R. *Non-International Armed Conflict: Specific Challenges in International Law*. URL: <http://legal.un.org/avl/l/Pangalangan.html>.
2. Бартельс Р. *Сроки, границы и конфликты. Историческая эволюция правового раздела между международными и немеждународными вооруженными конфликтами* // *Международный журнал Красного Креста*. 2009. Т. 91. № 873. С. 45-90.
3. Кузьмін Е. Е. *До питань типології внутрішніх конфліктів: міжнародно-правовий аспект* // *Právna veda a prax v treťom tisícročí: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie (Košice, 27-28 február 2015)*. Кошице: Університет Павла Йозефа Шафарика, 2015. С. 48-50.
4. Вите С. *Типология вооруженных конфликтов в международном гуманитарном праве: правовые концепции и реальные ситуации* // *Международный журнал Красного Креста*. 2009. Т. 91. № 873. С. 91-126.
5. Кожин Е. А. *Международно-правовые признаки, требования и условия, в соответствии с которыми квалифицируются «интернационализированные» вооруженные конфликты* // *Международный фонд правовых исследований «Аспекты права»*. 2015. № IV (9). С. 60-64.
6. *Курс лекцій «Сучасне право озброєних конфліктів» професора Джеймса Армстеда (США)* URL: http://onua.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3833:2016-09-08-09-54-47&catid=48:2010-11-10-10-59-15&lang=uk&Itemid.
7. Аманжолов Ж. М. *К вопросу о некоторых аспектах юридической квалификации «интернационализированных» вооруженных конфликтов* / Ж. М. Аманжолов, Е. А. Кожин // *Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Хабаршысы. Халықаралық қатынастар және халықаралық құқық сериясы = Вестник КазНУ им. Аль-Фараби. Серия международные отношения и международное право = Al-Farabi KazNU Bulletin. International Relations and International Law Series*. – 2014. № 2. С. 125-129.
8. Кононенко С. В. *Війна в міжнародній політиці: технологія, культура, організація* // *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2018. Вип. 41. С. 53-63.
9. Резнікова О., Дрьомов С. *Аналіз можливостей зміни статусу Донбасу: сценарій «відтинання»* // *Віче*. 2015. № 17. С. 8-10.

10. Чупрій Л. В., Загребельний О. В. *Особливості та шляхи вирішення воєнно-політичного конфлікту на сході України* // Вісник Донецького національного університету ім. Василя Стуса. 2017. № 2. С. 66-72.

11. Гай-Нижник П. П. *Агресія Російської Федерації проти України: проблеми оптимізації державного управління та системи національної безпеки. Експертно-аналітична доповідь / за ред. П. П. Гай-Нижник. Київ: «МП Леся», 2016. 28 с.*

Книш В. В. Основні підходи до вирішення новітніх міжнародних та міждержавних збройних конфліктів

Розвиток міжнародних відносин зумовлюють нову інтерпретацію окремих категорій та понять у міжнародному праві. Проте, не дивлячись на такі зміни, фундаментальною ціллю функціонування міжнародного права є забезпечення миру на усіх континентах, економічного розвитку держав та стабільного міжнародного співробітництва. Навіть найскладніші процеси у міждержавних відносинах повинні досягатись завдяки врегулюванню згідно принципів міжнародного права, порушення яких однією з держав може стати причиною дестабілізації міжнародних відносин. Вчасне звернення до механізмів врегулювання міждержавних конфліктів на основі норм міжнародного права є запорукою подальшого розвитку нашої цивілізації, а будь-яке спекулювання такими нормами може неминуче призвести до деградації держав та порушення прав їх громадян.

Для пошуку місця феномену збройного конфлікту існують три існуючі пересічні правові режими при спробі вирішення цієї проблеми: 1) перший – полягає у забороні застосування сили і втручання у внутрішню компетенцію будь-якої держави, що фактично, відносить внутрішній збройний конфлікт – виключно до питання суверенної держави, його вирішення «без міжнародного втручання»; 2) другий – у застосуванні міжнародного гуманітарного права; 3) третій – у міжнародному праві прав людини, що в порівнянні з міжнародним гуманітарним правом, зосереджує свою увагу на особистості, а не на спільноті або групі людей).

Свою специфіку мають шляхи вирішення російсько-української війни як сучасного збройного конфлікту. У цьому контексті особливе місце займають радикальні міжнародно-правові шляхи вирішення збройних конфліктів (включаючи сучасну російсько-українську війну). При цьому, виправдався прогноз щодо сценарію радикального характеру у стилі «тотальна війна», яка розпочалась 24.02.2022 року. Сценарій «тотальної війни» був реалізований після прийняття керівництвом росії рішення про початок відкритої воєнної агресії під назвою «спеоперація».

У сучасній науці також виділяють дуже непопулярні способи вирішення міжнародних конфліктів, зокрема, конформістські та помірковані способи. Одним з таких варіантів є вкрай не вигідний сценарій «сателітності». Сценарій «сателітності» передбачає пошук способів сепаратного миру з росією на вигідних для неї умовах, нехтування інтересів західних партнерів, визнання псевдодержавних утворень, відмова від повернення Криму. Наступний неприпустимий

сценарій – це «заморожування війни». Він полягає в «заморожуванні» російсько-української війни» за зразком Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії. В такому рішенні зацікавлена росія і найбільш конформістські та проросійські шари європейського суспільства.

З числа зазначених вище сценаріїв перший розглядає розв'язання проблеми воєнним шляхом і, по суті, відводить домінуючу роль військовим діям та Збройним Силам України. Інші сценарії розвитку українсько-російських відносин за своєю сутністю є сценаріями неефективного врегулювання конфлікту.

Таким чином, ключовою формою вирішення російсько-українською війни є радикальний (військовий) спосіб, який передбачає звільнення усіх окупованих територій України з подальшим підписанням відповідного мирного договору між Україною та росією за посередництва відповідних міжнародних організацій та інших суб'єктів міжнародного права.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, збройний конфлікт, міжнародний конфлікт, міждержавний конфлікт, війна, воєнний конфлікт, російсько-український збройний конфлікт, російсько-українська війна, способи вирішення міжнародних конфліктів, новітні способи вирішення міжнародних конфліктів.

Knysh V. V. The main approaches to solving the latest international and interstate armed conflicts

The development of international relations leads to a new interpretation of certain categories and concepts in international law. However, despite such changes, the fundamental goal of the functioning of international law is to ensure peace on all continents, economic development of states and stable international cooperation. Even the most complex processes in interstate relations must be achieved thanks to regulation according to the principles of international law, the violation of which by one of the states can cause the destabilization of international relations. Timely recourse to mechanisms for the settlement of interstate conflicts based on the norms of international law is a guarantee of the further development of our civilization, and any speculation on such norms can inevitably lead to the degradation of states and the violation of the rights of their citizens.

To find the location of the phenomenon of armed conflict, there are three existing common legal regimes in an attempt to solve this problem: 1) the first - consists in the prohibition of the use of force and interference in the internal competence of any state, which, in fact, refers the internal armed conflict - exclusively to the issue of a sovereign state, its solution «without international intervention»; 2) the second – in the application of international humanitarian law; 3) the third - in international human rights law, which, in comparison with international humanitarian law, focuses its attention on the individual, and not on the community or group of people).

The ways of solving the Russian-Ukrainian war as a modern armed conflict have their own specificity. In this context, a special place is occupied by radical international legal ways of resolving armed conflicts (including the modern Russian-Ukrainian war). At the same time, the prediction regarding the scenario of a radical nature in the style of «total war», which began on February 24, 2022, came true. The

scenario of «total war» was realized after the decision of the Russian leadership to start an open military aggression called «special operation».

Modern science also singles out very unpopular ways of solving international conflicts, in particular, conformist and moderate ways. One of these options is the extremely unfavourable «satellite» scenario. The «satellite» scenario involves finding ways to make separate peace with Russia on favourable terms, neglecting the interests of Western partners, recognizing pseudo-state entities, and refusing to return Crimea. The next unacceptable scenario is the «war freeze». It consists in the «freezing» of the Russian-Ukrainian war» along the lines of Transnistria, Abkhazia, and South Ossetia. Russia and the most conformist and pro-Russian layers of European society are interested in such a decision.

Among the scenarios mentioned above, the first considers the solution of the problem by military means and, in fact, assigns a dominant role to military actions and the Armed Forces of Ukraine. Other scenarios of the development of Ukrainian-Russian relations are essentially scenarios of ineffective conflict resolution.

Thus, the key form of resolution of the Russian-Ukrainian war is a radical (military) method, which provides for the liberation of all occupied territories of Ukraine, followed by the signing of a corresponding peace treaty between Ukraine and Russia through the mediation of relevant international organizations and other subjects of international law.

Key words: international humanitarian law, armed conflict, international conflict, interstate conflict, war, military conflict, Russian-Ukrainian armed conflict, Russian-Ukrainian war, ways to resolve international conflicts, the newest methods of solving international conflicts.

Мосейко А.Г.

ПРАВО НА ПАЛІАТИВНУ ДОПОМОГУ ЯК ОДНЕ ІЗ СОМАТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

УДК 342.72/.73

Постановка проблеми. Останні події в Україні у контексті протидії агресії РФ, введення воєнного стану, оголошення мобілізації та інших чинників об'єктивно актуалізують необхідність аналізу нормативних підстав та практичної реалізації правових гарантій прав людини, до основних із яких відносяться соматичні права. Проведення судової, адміністративної, медичної та інших реформ, продовження входження України до європейської спільноти також зумовлюють необхідність реформування законодавства України, яке регулює соматичні права людини, захищає осіб, які хворіють невиліковними та подібними хворобами, і яким